

Kosa kao likovni mediji

Jelenčić, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:132290>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA VIZUALNE I MEDIJSKE UMJETNOSTI
PREDDIPLOMSKI STUDIJ LIKOVNE KULTURE

JOSIP JELENČIĆ

KOSA KAO LIKOVNI MEDIJ

Mentor:

Vjeran Hrpka, doc. art.

Sumentor:

Margareta Lekić, umj. sur.

Osijek, 2019.

SADRŽAJ

Sažetak

1. UVOD	1
2. KOSA	2
3. KOSA TIJEKOM POVIJESTI.....	3
4. MEDIJ	6
5. UMJETNICI KOJI RABE KOSU KAO MATERIJAL U RADU	7
6. RAZRADA IDEJE	12
7. IZVEDBA ZAVRŠNOG RADA	13
7.1. Mama I	13
7.2. Mama II	15
7.3. Mama III.....	18
8. ZAKLJUČAK	20
LITERATURA.....	21
IZVORI	21

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj _____ rad

diplomski/završni

pod naslovom _____

_____

te mentorstvom _____

rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

_____

Sažetak

Kosa donosi prikaz, ali može biti i alat komunikacije, odraz socijalnog statusa ili dokaz pripadnosti određenoj zajednici ili plemenu. Ona je snaga i slabost, gotovo prva stvar koju na nekome primijetimo. Kosa je poruka koju šaljemo drugima o našoj ličnosti. Ovaj završni rad donosi kratak uvid o kosi, njenom značaju tijekom povijesti te prikaz kose kao medija u likovnoj umjetnosti.

Također, završni rad sadržava tri tehnikom različita autorska rada, koje objedinjuje kosa kao glavno sredstvo oblikovanja, medij u likovnoj umjetnosti te motiv majke.

Ključne riječi: kosa, medij, mama, fotogram, alternativni procesi, skulptura

Keywords: hair, medium, mom, photogram, alternative processes, sculpture

1. UVOD

Živimo u društvu kojemu je kosa ženama, ali i muškarcima, sve veća opsesija. Frizura nije samo stvar mode - istovremeno ona govori o tome jesmo li zdravi, bolesni, konformisti, nonkonformisti i još mnogo toga. Kosom se određuje način na koji deklariramo svoj identitet, tj. tko smo i što smo. Odavno, od početaka povijesti kakva nam je poznata, pojam ljepote i osobnosti bio je osnovna briga svakog ljudskog bića. Tijekom stoljeća ljudi su trošili vrijeme, novac i energiju na pranje, šišanje, bojenje, češljanje, četkanje i uljepšavanje kose. Način na koji drugima pokazujemo našu kosu ima duboke društvene korijene. Kosa je poruka koju mi šaljemo drugima o našoj ličnosti.

Ideja završnoga rada je istražiti simbol kose tijekom povijesti, upoznati se s umjetnicima koji su se u svojim radovima također koristili kosom kao glavnim sredstvom oblikovanja te portretirati meni blisku osobu – mamu.

Radovima na temu *Mama* – fotogram, nizom „slika“ nastalih stavljanjem kose u okvire, te skulpturom od kose htio sam dočarati i naglasiti važnost *majke* kao nezamjenjive i jedinstvene osobe. Jednako tako, kosa kao dugotrajni simbol ima svoju snagu, poznato je da „umire“, odnosno trune posljednja, stoga mi je želja bila ovim radovima naglasiti posebnost i ljepotu kose, pokazati kako i kosa može biti medij, umjetničko djelo.

2. KOSA

Kosa (lat. *capilli*) je kožna diferencijacija na vlasištu. Koža čovjeka gotovo je posvuda pokrivena dlakom, čija dugovječnost na glavi varira od dvije do četiri godine, tako da se sva obnovi za oko šest godina. Postoje podaci prema kojima svakih 15 minuta čovjek u kosi izgubi jednu dlaku. To iznosi oko 30 do 100 vlasi dnevno, zavisno od broja i boje dlaka. Čovjek u vlasištu ima oko 100 000 dlaka, koje štite glavu, a time i mozak od negativnih utjecaja kao što su sunčevo zračenje, vjetar, padaline i sl. Boja kose varira zbog odnosa pigmenata i kisika, zbog čega se ne mogu odrediti sve boje i njihove nijanse. Unatoč tome, postoji tradicionalna kategorizacija na plavu, crnu, smeđu i bakrenu. Svaka boja i forma kose izražava karakteristike genetske strukture određenih populacija, rasa i autohtonog stanovništva pojedinih kontinenata. Tako je, naprimjer, za afrički kontinent karakteristična gusto kovrčava crna kosa, za Europu smeđa, blago valovita kosa. Vlasi svih boja kose nisu jednake debljine, kao ni njihov broj. Jedini su živi dio kose korijen i kožna papila. Ljudska kosa najvećim se dijelom sastoji od proteina zvanog kreatin. Vlas kose, nakon što izraste iz vlasišta, već je mrtvo tkivo. Zanimljivo je da kosa raste oko 12 mm mjesečno, a životni vijek jedne vlasi je sedam godina. Ako osoba nikada nije odrezala kosu, ona će rasti otprilike 107 cm prije nego otpadne. Sveukupna snaga zdrave kose na čovjekovoj glavi može nositi težinu ekvivalentnu težini 99 ljudi, a može se istegnuti 20 ili 30 % prije nego što pukne (Norton, Shapland, Wadson, 1996).

3. KOSA TIJEKOM POVIJESTI

Za početak, bitno je dati uvid u povijesni presjek kose – kako su je proučavali i interpretirali drevni narodi i što je za njih ona značila. Tijekom godina, stilovi su se mijenjali, ali se na neki način prirodna duga kosa uvijek vraća ženama, dok su kod muškaraca češće funkcionalne frizure. Stilovi se mijenjaju ovisno o etnicitetu, godinama, rasnoj podlozi, genetici, zdravlju... Čini se kako tijekom povijesti, ali i u današnje doba, ljudi žele ono što ne mogu imati po pitanju teksture kose. Boja kose može se mijenjati, kao što se može mijenjati i stil, što znači da su i naši svakodnevni identiteti promjenjivi. U mnogim kulturama, uglavnom religijskim, ženska je kosa pokrivena u javnosti, a u nekima, kao npr. u judaizmu, kosa je ošišana kratko, uglavnom prekrivena perikama. U drevna vremena ženska kosa bila je pomno oblikovana na posebne načine, što je imalo veze i s tradicijom toga kraja/dvora/carstva. Žene su bojile, kovrčale i pribadale kosu. Formirale su kosu u valove i kovrče koristeći se mokrom glinom koju su sušile na suncu ili mokrim travama utopljenima u vodu.

Egipćani su se, poznati po svojoj pažnji prema ljepoti i higijeni, koristili pribadačama za kosu te češljevima još od 4. st. pr. Kr. Egipćanke su vjerovala da je gusta kosa najbolja te su zato svoje ekstenzije i perike pravile od ovčje vune. Čak su bojile svoju kosu i perike u plavu, zelenu i žutu boju. U drevnom je Egiptu zbog velikih vrućina kosa kod djece bila često brijana. Isto tako, djeci je često puštana lokna s jedne strane glave. To je postao standard egipatske kulture koji se prenosi i danas te je inspiracija mnogim umjetnicima.

U Grčkoj su se muškarci i žene razlikovali jedni od drugih baš po frizurama. Ženska je kosa bila dugačka, omotana natrag u punđu, dok je muška kosa bila kratka i ponekad obrijana, često ukrašena lovorovim grančicama. Upravo je u to doba stiliziranje kose postalo popularno te su pojedinci viših klasa odlazili u posebne radnje ili su plaćali robovima pravljenje frizura. Također, u 5. st. i kasnije, svi razrađeni stilovi kose s prekrivenim tkaninama ili ukrasima postaju sastavni dio uljepšavanja kose kod žena. S druge strane, grčka mladež i muškarci slavili su svoje duge kose koje su bile nošene pušteno ili u pletenicama omotanim oko glave (do sredine 5. st. pr. Kr.). Kratka kosa, često razbarušena, postala je standard za muškarce do 1. st. pr. Kr. Nadalje, u grčkoj umjetnosti, kosa se manje pojavljivala u „ravnom“ obliku. Kovrčava ili valovita kosa bila je nošena dugo, zarolana, u pletenicama, ili skupljena na stražnjem dijelu glave. Teksture napravljene od robe, kože ili metala učvršćivale su kosu okupljenu na jednom mjestu, kao i mrežice za kosu.

Kako su razdoblja dalje tekla, oblikovanje kose postaje sve popularnije i cjenjenije. Rimljani su (pretežito oni iz aristokratskih krugova) redovito posjećivali ondašnje „brijačnice“. Žene su ponekad kosu nosile podignutu, zavezanu pomno u punđu te pričvršćenu češljevima ili raspuštenu u kovrčama. Frizure su bile stilizirane, malo podrezane, a u javnosti često pokrivena velom ili rupčićem. Često se za one žene koje nisu imale pokrivenu kosu mislilo da su prostitutke ili beskućnice, što govori o simbolu kose kao momentu socijalnog statusa. Rimljanke su poštovanje pokazivale noseći svoje duge kose visoko gore. Ženske sluge i ropkinje nosile su kosu u jednostavnim punđama. Žene visoke klase često su nosile komplicirane stilove s kombinacijom iskovitlanih pletenica. Ta je gesta činila kontrast s muškarčevim, jednostavnijim i kraćim stilom kose.

Na portalu *Povijest kose svijeta* pronašli smo podatke o kosi u srednjem vijeku, renesansi, baroku. Žene u srednjem vijeku pretežno su nosile dugu kosu koja je bila duga do koljena ili ispod koljena, s dvjema pletenicama sa strane ili vezanima u punđu. Tijekom gotovo cijeloga srednjeg vijeka žene su pravile frizure tako da im čelo uvijek bude otkriveno; često su brijale kosu oko čela, da bi izgledalo da imaju više čelo. Čelo je u to doba smatrano jako važnim dijelom lica. Često su ga prekrivale cvijećem, trakama za glavu ili dragocjenim nakitom, ali nikada kosom. Ženska kosa je u to doba smatrana erotičnim svojstvom.

Početak 16. stoljeća - razvitkom renesanse, kose su se uglavnom vezivale i često bile ukrašene nakitom ili biserima. Može se reći da je to razdoblje obilježila raskoš u uređivanju, kako u kosi, tako i u modnom izričaju. Žene su u to doba jedan dio kose raspuštale, a drugi plele u visoke punđe. To je odražavalo moć i snagu. Žene koje su pripadale radničkoj klasi, s druge strane, nosile su jednostavne, destilizirane frizure.

U 17. i 18. stoljeću perike su sve više bile zastupljene kod muškaraca. Na taj se način kosu sve više doživljavalo kao sastavnu odrednicu klase ili bogatstva. Perike su čak postale zaštitni znak umjetničkih krugova visoke klase, primjerice u redovima klasične glazbe ili opere. Posebnu tradiciju stiliziranja i uređivanja kose imaju i istočne zemlje poput Kine i Japana, koje su uvijek u svome izričaju ekscentrične i originalne. Stare kineske kurtizane (gejša) svoje su kose pridržavale raznim štapićima za kosu, dodavale poboljšanja i umetke te time stvarale poseban stil, ali i vrhunsku vještinu. Ipak, s vremenom su istočnjačke žene sve više pribjegavale utjecaju zapada. Takav utjecaj možemo objasniti pomoću pojma *orijentalizam*, koji je vidljiv u mnogim kulturama te ga je potrebno spomenuti kada se govori o kosi, a osobito o preuzimanju tuđih kultura odnosno aproprijaciji. Zanimljivo je da su žene nakon

završetka Prvog svjetskog rata počele nositi kratku kosu kao „prirodno“ stiliziranu. To nam govori o dokazu kose kao „bunta“, koji se pojavio zajedno s osnaženjem ženskog, feminističkog pokreta u 19. stoljeću.

Možemo zaključiti da spolna, a prvenstveno rodna stereotipizacija kose, donosi novo značenje individualca u zajednici ili kulturi u kojoj se nalazi.¹

---

¹ Izvor http://thehistoryofthehairsworld.com/middle_ages_ren_serbian.html, preuzeto 4. svibnja 2019.

4. MEDIJ

Medij je tehničko sredstvo realizacije umjetničkog djela. Umjetnički medij može se shvatiti kao artikulacija alata i materijala, naprimjer slikarstvo nije određeno specifičnim uređajem za stvaranje umjetnosti, nego upotrebom različitih slikarskih alata (kistova, špahltla, paleta) i materijala (boja, platna, papira) te upotrebom određenog tehničkog sistema (aparata, stroja). Tako je pojam fotografije neodvojiv od fotografskog aparata, video umjetnosti od video tehnike, kompjutorske umjetnosti od kompjutora.

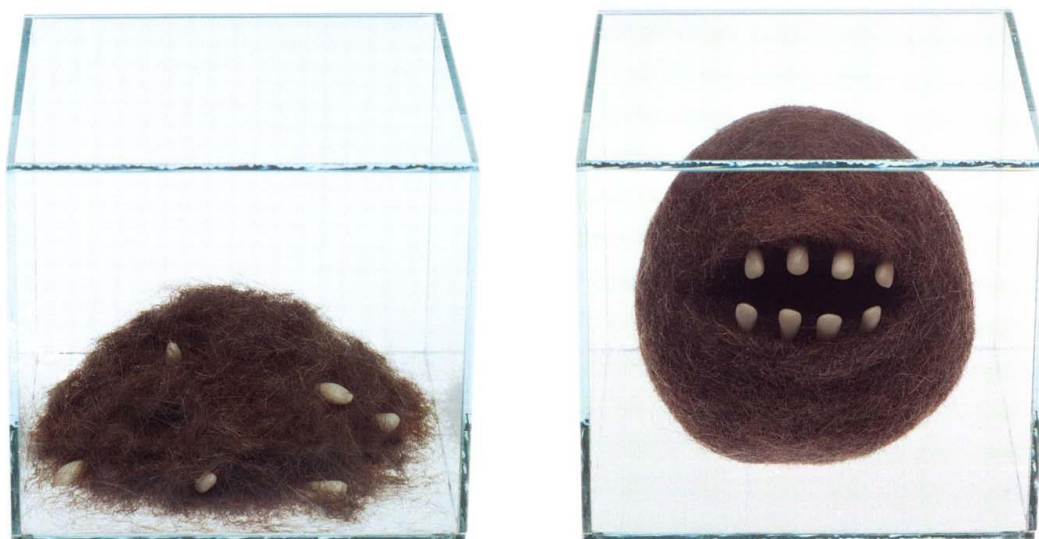
Nove umjetničke discipline tipične za avangardu, neoavangardu i postavangardu su:

- višemedijske, što znači da ih određuje opći estetički, ideološki ili konceptualni model mišljenja o umjetnosti i umjetničkom djelu, a medijska realizacija prepuštena je tehničarima koji povezuju različite medije da bi se ideja realizirala na korektan način
- a-medijske, što znači da se medij shvaća kao pomoćno sredstvo realizacije ideje umjetničkog djela, tj. umjetničko djelo može biti realizirano različitim medijima ili može biti priopćeno kao ideja
- zasnovane oko novih medija i definirane pojmom tehničke prirode i mogućnosti upotrijebljenog medija (fotografija, film, kompjutorska umjetnost, kompjutorske mreže, video umjetnost, umjetnost fotokopija, holografija) (Šuvaković, 2005).

Početkom 20. stoljeća umjetnici se počinju koristiti raznim materijalima u umjetnosti, između ostalog i kosom. U konceptualnoj umjetnosti kosa se rabila za izradu dvodimenzionalnih radova, skulptura i instalacija, sve do performansa. Velik broj umjetnika rabi sintetičku, ali i pravu kosu kao medij za izražavanje osobnih stavova – često postavljaju pitanja na koje ne mogu odgovoriti, ali i za osvješćivanje i skretanje pozornosti na životna pitanja (npr. egzistencija, problemi razlike spolova, socijalni i politički problemi itd.).

5. UMJETNICI KOJI RABE KOSU KAO MATERIJAL U RADU

Jedna od umjetnica na čije smo ime često nailazili pri istraživanju jest Chrystl Rijkeboer, Nizozemka rođena 1959., koja iza sebe ima niz radova pri čijoj je izradi rabila ljudsku kosu. U svojim radovima kosu valja (kao vunu), zatim ju plete u niti te izrađuje skulpture ili pletiva. Također, često kombinira keramiku s kosom. Osim trodimenzionalnih predmeta, svoje skulpture i instalacije često prenosi u fotografije i video radove. Rijkeboer uglavnom radi tematski i koristi se ponavljajućim elementima, uključujući ljudske i ženske figure, kućice za ptice, ljestve, maske, ptice i vukove. To su prepoznatljive slike koje ilustriraju priče o obiteljskim vezama, životnom okruženju i osobnim iskustvima. Rad je figurativan, ali su oblik i proporcije podređeni. Uvijek možemo vidjeti rad na dva načina: ljubazan, ugodan i nevin, ali i suprotno: zastrašujuć, osuđujuć i kriv. Ta se dvosmislenost ponavlja u svim njezinim umjetničkim djelima. Njezin rad *Feeling blue* iz 2001. je instalacija o ranjivosti i porivu za preživljavanjem, napravljena od kose formirane u dva oblika, takozvanu kuglu sa zubima te hrpu razbacane kose koja sugerira život i smrt.²

Slika 1 – Chrystl Rijkeboer-*Feeling blue*, izvor <https://www.rijkeboer.com/> (preuzeto 6. svibnja 2019. godine)

Kao i Rijkeboer, Alice Maher u svojim radovima često rabi ljudsku kosu. Maher je jedna od vodećih suvremenih irskih umjetnica, djeluje unutar područja prirode i kulture, subverzije i transformacije, mitologije i sjećanja. Njezin rad uključuje mnogo različitih medija,

¹ izvor <https://www.rijkeboer.com/>, preuzeto dana: 6. svibnja 2019.

uključujući slikarstvo, crtanje, kiparstvo, tisak, fotografiju i instalaciju. Njezin rad *Keep* iz 1992. je okrugla kula napravljena od pletenih užadi ljudske kose koja odmah podsjeća na bajke, osobito priče o Zlatokosi; divljim ljudima, od Yetija do "divljih Iraca" u dugim krznenim ogrtačima; slike Adama i Eve izbačenih iz Edena; dugu kosu karakterističnu za slike Marije Magdalene... Djelo je prvi put izloženo u Belfastu i postavlja pitanja o sličnosti i razlici između ljudi na sjeveru i jugu. *Keep* je zatvor, ali Maher nas također podsjeća da je kosa bila jedna od najčešćih uspomena, osobito u devetnaestom stoljeću.³

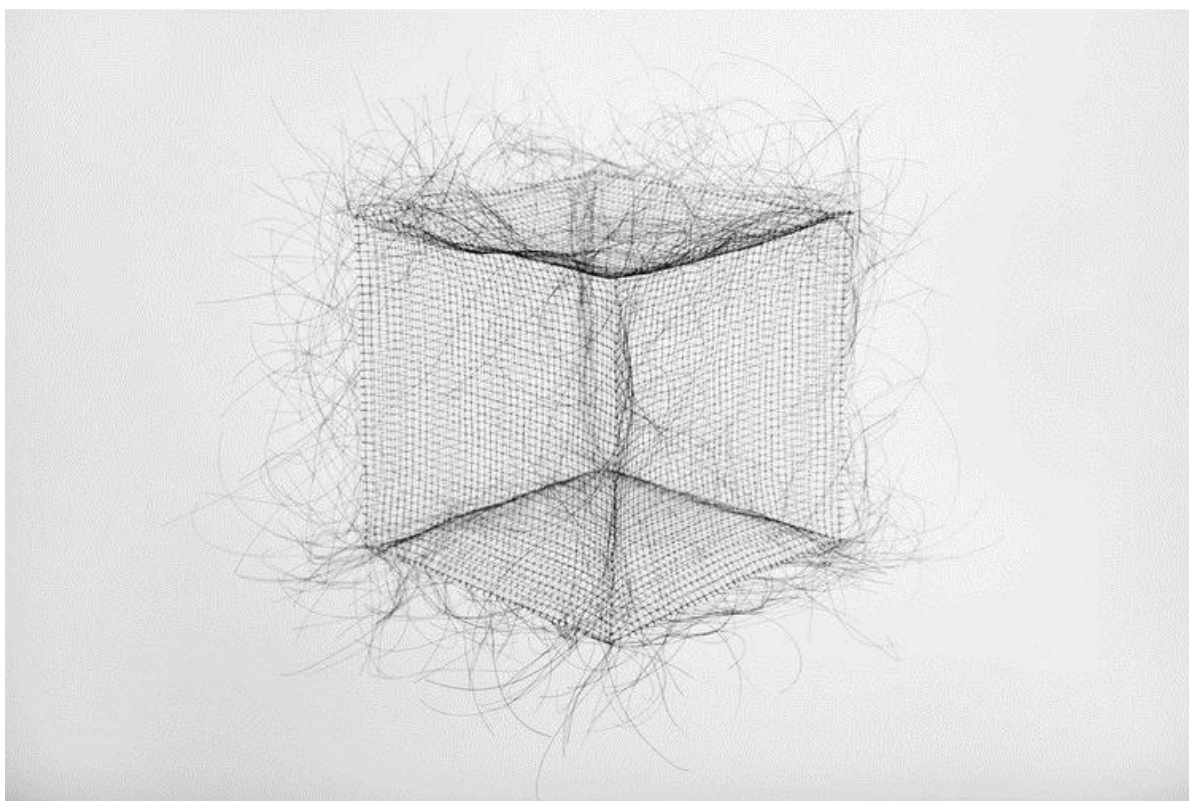

Slika 2 – Alice Maher-Keep, izvor <http://alicemaher.com/> (preuzeto 6. svibnja 2019. godine)

Za razliku od radova umjetnica koje smo do sada spomenuli, Jayoung Yoon pomoću kose tvori prozračnije, paučinaste oblike. Yoon je umjetnica iz New Yorka rođena u Južnoj Koreji. U svojim radovima koristi se kosom kako bi uokvirila um i njegove nevidljive obrasce misli.

³ Izvor <http://alicemaher.com/>, preuzeto 6.5.2019.

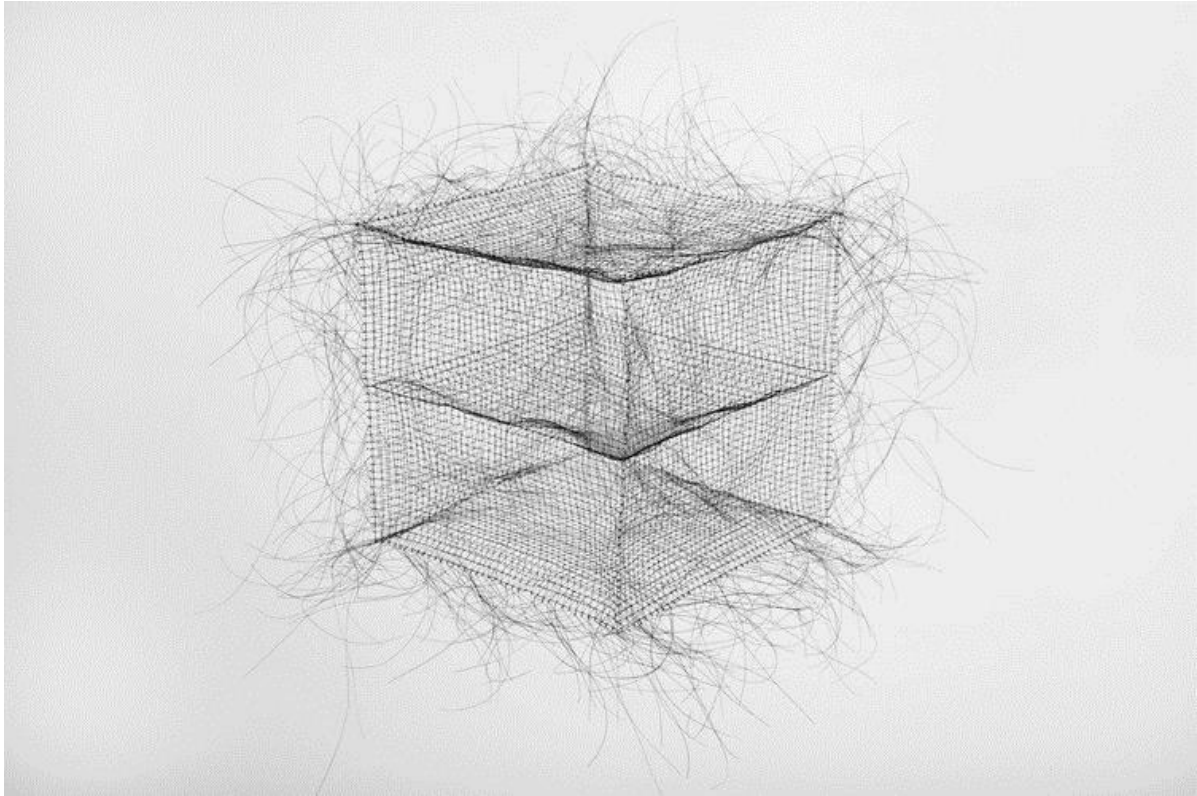
Yoon crta, oblikuje, ispisuje, tka i izvodi kosu kako bi istražila podudarnost fizičkog i mentalnog, premda je pažnju gledatelja usmjerila na suptilnosti ideja i detalja koji se često uzimaju zdravo za gotovo. Njezini radovi suprotstavljaju jake geometrijske oblike i strukture s krhkostima tempiranih niti za kosu, a koje konstruiraju oblike. Nemoguće je reći koliko je kose Yoon rabila u svojoj karijeri, ali kada se uzme u obzir da njezin komadić *Web of Life* ima promjer od 9 stopa brzo postaje zapanjujuće koliko je zamršeno zanatstvo i pažnje posvećene detaljima u njezinim djelima. U seriji radova pod nazivom *Oblik i praznina*, Yoon prikazuje 14 skulptura izrađenih od kose i ljepila veličine otprilike 20x20x20cm. Te skulpture zajedno čine instalaciju. Svaki kut gledanja skulpture otkriva različitu unutarnju kompoziciju, uključujući različite oblike, različite konture, a ponekad i *moiré* uzorak. Otkriva da percepcija ne može postojati sama po sebi, već se sve stalno mijenja i povezuje.⁴

Slika 3 - Jayoung Yoon-*Oblik i praznina 01*, izvor <https://jayoungart.com/> (preuzeto 6. svibnja 2019.godine)

---

⁴ Izvor <https://jayoungart.com/>, preuzeto 6.5.2019.

Slika 4 - Jayoung Yoon-*Oblik i praznina 02*, izvor <https://jayoungart.com/> (preuzeto 6. svibnja 2019. godine)

Andy Mauery je umjetnica koja se zanima za djela koja su neheroična: tiša, kontemplativna, veće vjerojatnosti da će ponuditi pitanja nego dati odgovore. Njezini materijalni izbori često se odnose na tijelo; i njezini crteži, objekti i instalacije imaju tendenciju biti organizirani u grupacije, pri čemu svaka grupa istražuje ponavljajuće teme ili probleme (izumiranje, smrtnost, granice...). U njezinoj seriji kruna, velova i instalacija, krune su nosive veličine. Svaki komad sadrži ušivene, jednostavne crteže ugroženih ili izumrlih vrsta biljaka, životinja ili insekata. Oni su osobno istraživanje o šteti koju činimo našem okruženju. Na neki način, to su prilično doslovni portreti, jer kosa je izravan, fizički zapis osobe. Kao simbol moći i/ili postignuća, krune dovode u pitanje pojam sebe u odnosu na druga bića na koja utječu izbori pojedinca. *Crowning glory 1 (Kruna 1)* je kruna sašivena od ljudske kose, s prikazom ptice *zostrops stenuus* (bjelooka), list begonije *tessaricarpa*, cvijet *Rhaphidospora cavernarum*.⁵

---

⁵ Izvor <https://andymauery.com/>, preuzeto 7.5.2019.

Slika 5 - Andy Mauery - *Crowning glory 1 (robust white-eye)*, izvor <https://andymauery.com/> (preuzeto 7. svibnja 2019. godine)

6. RAZRADA IDEJE

Zanimljiv mi je koncept kose kao nečega što ljudi olako „odbacuju“ u frizerskom salonu i često više o tome ne razmišljaju (jer „narast' će“), a meni postaje glavno sredstvo za izradu radova u kojima predstavljam sebe, koji zbog prirodne ćelavosti imam drukčiji pogled na kosu od onih koji imaju kosu za šišanje. Shvatio sam da imam „nepresušni izvor“ kose u maminom frizerskom salonu i da kosu mogu iskoristiti kao medij u likovnoj umjetnosti te pomoću nje napraviti radove u raznim tehnikama. Prikladno je da završni rad posvetim mami koja je po struci frizerka. Od velike važnosti mi je činjenica da sva kosa potrebna za izradu radova dolazi iz njezinog frizerskog salona te da ju je ona ošišala i sakupljala u razdoblju od listopada 2018. do svibnja 2019. godine. Rabljenjem te kose nastala su tri različita rada na temu *Mama* u raznim tehnikama. Izrada svih triju radova započela je kao eksperiment i otkrivanje na koji se način kosa može „kontrolirati“ i iskoristiti za izradu rada.

Mama I je kompozicija u tehnici fotogram koju tvore obrisi kose izvedeni u negativu koje je kosa ostavila. *Mama II* sastoji se od niza kompozicija nastalih stavljanjem kose u okvire tvorbom apstraktnih oblika, dok je *Mama III* skulptura napravljena od kose, postavljena u staklenu kocku.

U ovom završnom radu opisao sam svoj tijek misli, proces rada koji se odnosi na izabranu temu te moje subjektivne odnose vezane uz temu, razmišljanja i osjećaje koji se vežu uz motiv majke.

7. IZVEDBA ZAVRŠNOG RADA

7.1. Mama I

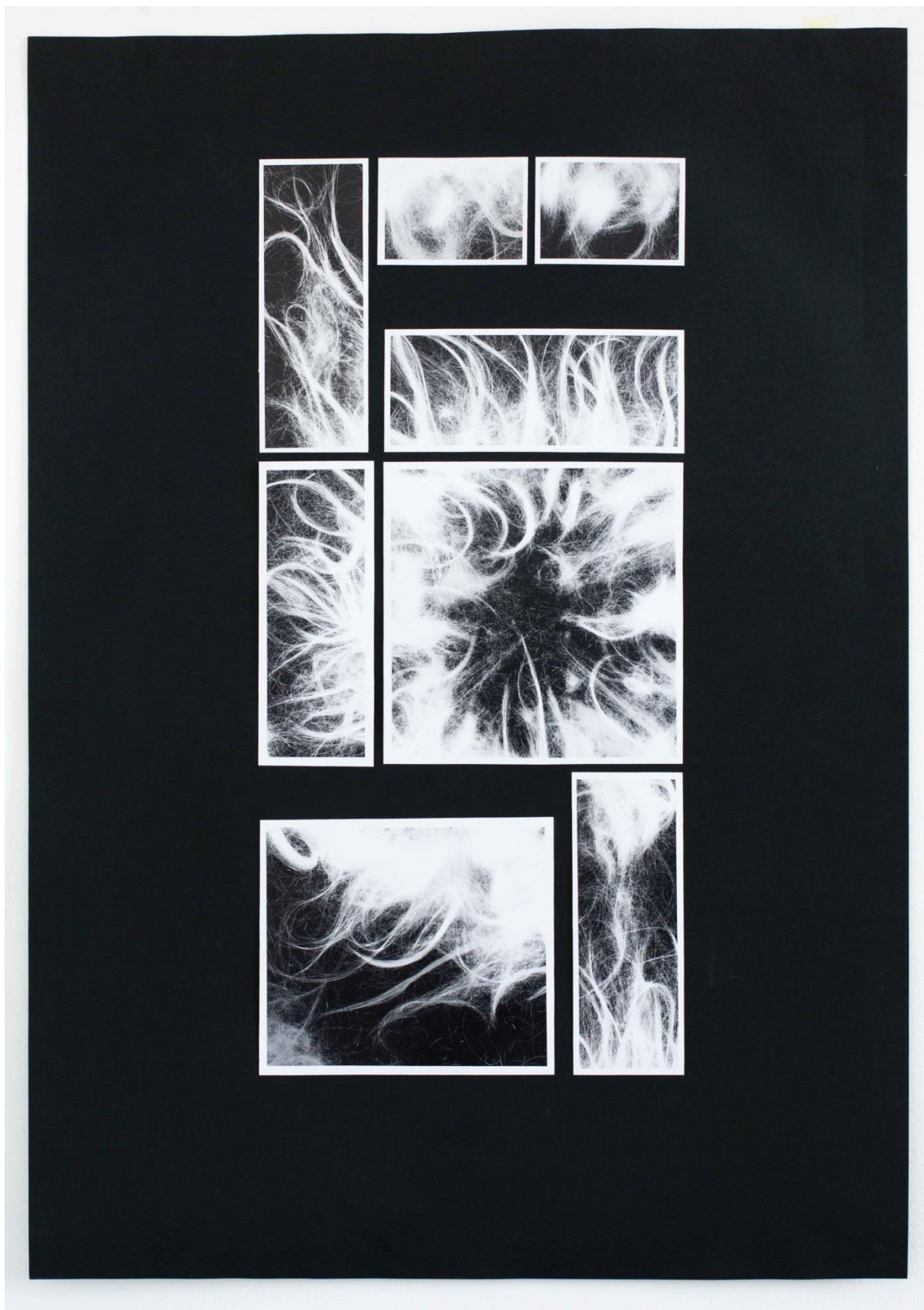
Razmišljajući o portretiranju majke kao najbitnije osobe u životu svakog djeteta, odlučio sam kako će moj rad imati centar, točku polazišta iz koje se kompozicija širi, kao što i djetetov život započinje u majčinoj utrobi. U kosi kojom sam se koristio za izradu ovog rada nalaze se i vlasi njezine kose.

Ovu kompoziciju napravio sam za vrijeme rada u foto laboratoriju (tamnoj komori) na predmetu fotografije u tehnici fotogram⁶. Kompozicija se sastoji od osam manjih foto-papira raznih dimenzija. U centru kompozicije nalazi se kružni oblik koji se širi po manjim papirima koji razmaknuti jedni od drugih čine cjelinu postavljenu na crni hamer papir dimenzija 100x70 centimetara. Kosa je ostavila bijele obrisne na crnoj pozadini.

Kosa mi je poslužila kao medij između izvora svjetla i fotopapira. Pod crvenim sam laboratorijskim svjetlom krhku i zamršenu kosu rastavljao i postavljao na papir. Stvarajući matricu kosa je služila kao medij za propuštanje ili sprečavanje prolaska svjetla na foto-papir. Rezultat je puno puta završio neuspjehom s obzirom na to da kosu nakon postavljanja nisam smio pomicati sve dok nisam završio s osvjetljavanjem i obradom papira.

---

⁶ Fotogram je apstraktna fotografija napravljena bez fotografskog aparata osvjetljavanjem predmeta postavljenih na foto-papir ili kretanjem svjetlosnog izvora iznad foto-papira.

Slika 6 – *Mama I*

7.2. Mama II

Rad prikazuje kompoziciju koja se sastoji od niza okvira za slike u kojima je kosa glavno sredstvo oblikovanja. Okviri su povezani tako da tvore kompoziciju kružnih i apstraktnih oblika. Osam „slika“ nastalih ispreplitanjem pramenova ljudske kose raznih dužina i boja, postavljenih u vodoravne i okomite osi, stavio sam u staklene okvire radi naglašavanja važnosti kose, no jednako tako i radi samoga očuvanja. Kosu koja je unutar slika posebno sam odabrao kako bi zbog strukture, dužine i boje odgovarala zamišljenoj ideji. Svaka slika zasebno izgleda nemirno i pomalo kaotično te sam ih stoga postavio u dva pravilna reda i tako smirio dojam.

Proces izrade započinjao je u frizerskom salonu gdje se skupljala ošišana kosa. Nakon toga ti su se ostaci kose bojili te prali. Rezultat tih radnji bila je kosa skupljena u grumen poput ovčje dlake koju je trebalo izvlačiti te stavljati na papir i zatim u staklene okvire. Problem pri izradi ovoga rada je taj što se kosa pri svakom vjetru, propuhu i vibraciji lagano pomiče sa svog mjesta te ju je potrebno strpljivo, pramen po pramen, namještati u željene oblike. Jednako tako, potrebno je puno puta ponavljati postupak slaganja kose kako bi se ispunile praznine između stakla i pozadine, što bi spriječilo da kose ne ispadne sa svog mjesta. Sljedeći korak bio je lakiranje kose lakom za kosu radi učvršćivanja.

Slika 7 – *Mama II* (1/8)

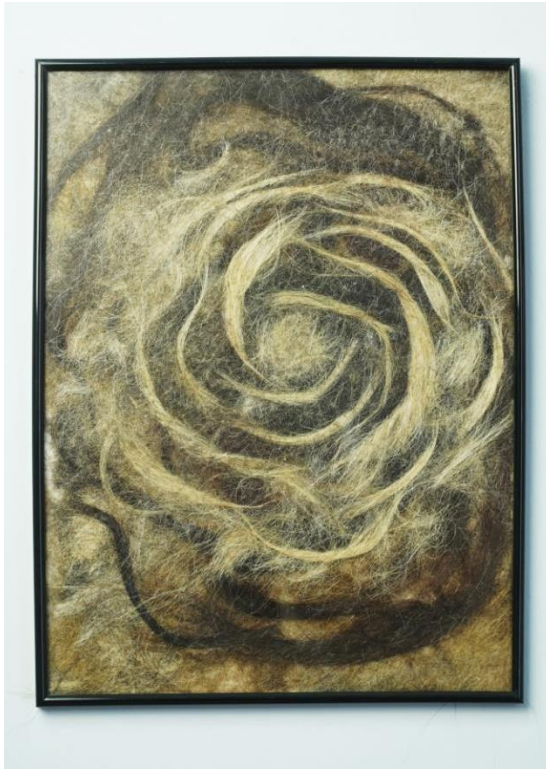
Slika 8 – *Mama II* (2/8)

Slika 9 – *Mama II* (3/8)

Slika 10 – *Mama II* (4/8)

Slika 11 – *Mama II* (5/8)

Slika 12 – *Mama II* (6/8)

Slika 13 – *Mama II* (7/8)

Slika 14 – *Mama II* (8/8)

7.3. Mama III

Uvidjevši mogućnosti kose i raznolikosti koje pruža, odlučio sam se okušati u složenijem zadatku - izradi skulpture od kose u obliku kocke. Iako je kocka po definiciji geometrijsko tijelo, četverostrana prizma koja se sastoji od šest jednakih kvadrata, *Mamu III* od početka zovem „kocka od kose“, premda ona to u potpunosti nije. Za početak je bilo potrebno izraditi odgovarajući kalup pravilnog oblika u koji bi mogao slagati kosu. Četiri drvene daske učvrstio sam drvofiksom i čavlima. One su poslužile kao okvir koji je držao kosu. Naravno, nisam mogao znati hoće li rezultat biti uspješan, ali sama izrada bila mi je zanimljiva. Izrada je trajala duže vrijeme jer sam pojedine korake morao ponavljati - eksperimentirao sam s raznim načinima kako bi ta „kocka“ ostala čvrsta. Čvrstoću „kocke“ pokušao sam dobiti raznim auto-lakovima, gelovima i lakom za kosu.

Nakon mnogo razmišljanja o tome kako bi skulptura ostala postojana, odlučio sam svaki pojedini dio mrsiti heklicom⁷ u, takoreći, „gvalje“ i postavljati sitne pramenove kose koji se mrse. Svaki novi sloj koji sam stavio, lakirao sam lakom za kosu te prozirnim auto-lakom zbog njegove velike ljepljivosti, što se pokazalo zaista učinkovitim. U sljedećem dijelu eksperimenta, koristio sam mješavinu šećera i piva. Rezultatom sam bio zadovoljan, iako se od svih pokušaja auto-lak pokazao najučinkovitijim sredstvom za učvršćivanje. Dimenzija skulpture *Mama III* je 35x35x35 centimetara. Završna faza izrade rada bila je postavljanje skulpture u staklenu kocku, dimenzija 50x50x50 centimetara, koja je izložena na bijelom postamentu.

---

⁷ Igla koja se često koristi za izradu „dredova“ (engl. dreadlocks), frizure koja nastaje pletenjem, odnosno mršenjem pramenova kose.

Slika 15 – *Mama III*

Slika 16 – *Mama III, detalj*

8. ZAKLJUČAK

Pri izradi ovog rada, proučavanjem povijesti kose te analizom radova drugih umjetnika, otkrio sam da je kosa u povijesnim razdobljima počela stvarati socijalni i estetski simbol te da je ujedno i medij, tj. materijal u likovnoj umjetnosti. Rabila se za izražavanje osobnih stavova umjetnika, ali i za skretanje pozornosti na aktualnu problematiku današnjeg svijeta – razna politička pitanja, rasna i spolna diskriminacija, egzistencija i tako dalje. Također, informacije koje sam otkrio promijenile su mi shvaćanje i pogled na kosu te sam stekao znanja o umjetnicima koji se koriste kosom za izradu radova.

Tri prethodno opisana rada na temu *Mama* prikazuju moj način izražavanja misli i ideje te smjer u kojemu bih htio nastaviti razvijati svoj umjetnički rad. Pokazao sam sebi samome kako je svakom motivu iz likovne umjetnosti moguće pristupiti na svojstven, osoban način stvarajući subjektivan doživljaj, vlastitu interpretaciju i shvaćanje djela te tako mami posvetiti niz upečatljivih i osebnih radova.

LITERATURA

1. Šuvaković, M. (2005). *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. Zagreb: Horetzky
2. Norton, S., Shapland, K., Wadeson, J. (1996). *Sve o ljepoti*. Rijeka: LEO-COMMERCE D.O.O.
3. Burian, P.K., Caputo, R. (2003). *Fotografski vodič*. Zagreb: Egmont d.o.o.
4. Pergament, D. (1999). *It's not just hair: Historical and cultural considerations for an emerging technology*. Chicago-Kent Law Review. 75

IZVORI

1. http://thehistoryofthehairsworld.com/middle_ages_ren_serbian.html (4. svibnja 2019. godine)
2. <https://www.rijkeboer.com/> (6. svibnja 2019. godine)
3. <http://alicemaher.com/> (6. svibnja 2019. godine)
4. <https://jayoungart.com/> (6. svibnja 2019. godine)
5. <https://andymauery.com/> (7. svibnja 2019. godine)